

Čo s jazvami mesta? Charakter a potenciál verejného priestoru MPZ Komárno

How to Deal with the Scars of the City? The Character and Potential of the Public Spaces of the Conservation Zone in Komarno

Andrea Lacková, Lívía Šišláková

Abstract:

Komarno, the former royal town, is now known for its unique fortification system. It is situated on the confluence of the rivers Danube and Vah in the southern part of western Slovakia. Due to historical values its core is declared as a conservation zone. Together with the Hungarian Komarom, they form a cross-border city.

In our contribution, we focus on the unbuilt area of the urban conservation zone. Subsequently, we categorize a public, semi-private and private non-stop available space. The subject of the interest is only the public space that has not been reconstructed or revitalized according to the declaration of the conservation zone. We based our research on strategic city documents as the City Plan and Principles of Protection of the historic town core. We selected public spaces that lack any function and/or character of a public space by field surveys. Our focus is on the following phenomena:

- Protection - Protection against traffic and accidents — feeling safe, Protection against crime and violence — feeling secure, Protection against unpleasant sensory experiences
- Comfort - Opportunities to walk, Opportunities to stand/stay, Opportunities to sit, Opportunities to see, Opportunities to talk and listen, Opportunities for playing and exercising
- Enjoyment - Dimensioned at human scale, Opportunities to enjoy the positive aspects of climate, Aesthetic qualities + positive sensory experience

Based on the followed phenomenon and strategic documents, the spaces with the greatest potential for transformation into an active public space of the city were chosen.

Keywords:

public space; potential; conservation zone; Komárno

LACKOVÁ, Andrea. ŠIŠLÁKOVÁ, Lívía (2018). Čo s jazvami mesta? Charakter a potenciál verejného priestoru MPZ Komárno. In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 11*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 70-86. ISBN 978-80-01-06482-5. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licenci Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uveďte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

„Tak ako je jedinečné každé ľudské sídlo, je jedinečný aj jeho verejný priestor a je súčasťou genia loci miesta“ (Kováč 2015: 12).

Verejný priestor je neoddeliteľnou časťou mesta a zároveň zrkadlom spoločenských a kultúrnych pomerov.

Jedným z kultúrnych potenciálov je bezpochyby kultúrne dedičstvo zhmotnené v urbanisticko-architektonickej stope historického jadra mesta Komárna. Predmetom výskumu sa stali verejné priestory mestskej pamiatkovej zóny. Priestory boli hodnotené na základe ich kvality a následne boli vytipované priestory s najlepším možným potenciálom premeny. Kde je tento potenciál chápaný ako možnosť rozvoja tak, aby bola zlepšená kvalita života v meste a zároveň boli zachované a podporené kultúrno-historické hodnoty mesta.

Mesto Komárno sa nachádza v južnej časti západného Slovenska v Podunajskej nížine. Rozprestiera sa na rozlohe 103,7 km² a má približne 35 tisíc obyvateľov. Leží na sútoku riek Dunaja a Váhu, kde Dunaj tvorí prirodzenú hranicu štátu s Maďarskou republikou. Rovinná krajina a jedinečné prírodné podmienky kontinentálnej riečnej delty vytvárajú charakteristické lužné lesy a mokrade. Tieto ponúkajú bohatú rozmanitosť fauny a flóry. Nachádzajú sa tu chránené vtáčie územia a územia európskeho významu zapísaných v súbore Natura 2000, ktorá je sústavou chránených území členských krajín Európskej únie. Jej hlavným cieľom je zachovanie prírodného dedičstva, ktoré je významné nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre EÚ ako celok. (Rozhodnutie komisie, 2007)

V rámci medzinárodného projektu INTERREG DANUrB je riešené územie povodia rieky Dunaj. Projekt sa sústreďí najmä na stredné a menšie mestá a jeho cieľom je zmapovať a zatraktívniť ich neprebádaný kultúrny potenciál a podporiť turizmus v týchto lokalitách. Na Slovensku sa zaoberáme mestami Komárno a Štúrovo.

1.1 Historický kontext mesta

Jedinečné prírodné danosti vytvorili vhodné podmienky pre osídlenie tohto územia. Dokladom sú bohaté archeologické nálezy už z obdobia praveku, kedy tu vznikali prvé osady. Od tohto momentu prebiehal kontinuálny vývoj sídla. Významným obdobím je éra Rímskej ríše a budovanie hranice Limes Romanus. Na oboch stranách Dunaja sa nachádzajú archeologické náleziská vojenských táborov Kelemantia a Brigetia. Príslušné pamiatkové orgány sa dlhodobo snažia o zápis do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO ako jednu z častí celého pevnostného systému Rímskej ríše. (Pinčíková et al., 2011)

obr. 3 - Kolorovaná medirytina Komárna z roku 1732 od F. B. Wenera (Zdroj: Archív KPÚ Nitra, <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-komarno>)

„Komárno prirodzene vždy využívalo svoju polohu na brehu Dunaja - už najstaršia písomná zmienka z roku 1037 hovorí o vyberaní poplatkov v komárňanskom prístave.“ (Pisoň, 1984: 108) .

V časoch Veľkomoravskej ríše sa postupne začalo na tomto strategickom území vyvíjať hradisko so svojou osadou.

“Hrad sa osvedčil za tatárskeho vpádu v 13. storočí.” (Pisoň, 1984: 110)

V roku 1265 Belo IV. udelil osade mestské práva, čo podporilo ďalší rozvoj mesta. V období 15. storočia sa Matej Korvín zaslúžil o vybudovanie základne kráľovskej Dunajskej flotily.

„Vpád Turkov spravil z mesta, a najmä z hradu kľúčový bod obrany proti tureckému nebezpečenstvu. Práve v Komárne sa postavila prvá renesančná pevnosť, zvaná stará pevnosť,..., podľa návrhu talianskych vojenských odborníkov. ... Keď sa Turci zmocnili Nových Zámkov, pribudla nová pevnosť, ... , ktorá nepodľahla ani stavovským povstaniam“ (Pisoň, 1984: 110).

Následne mesto expandovalo mimo hradby s charakterom voľného zoskupenia objektov bez ulíc vo väzbe na komunikačné trasy, ktoré neskôr vytvorili uličnú sieť a zástavba sa sformovala do kompaktných blokov. (obr. 1)

„Osud mesta do polovice 16. storočia poznačili najprv župani sídliači na hrade, neskôr hradní páni, ktorí sa tu striedali nezvyčajným tempom.“ (Pisoň, 1984: 110) “Roku 1745 sa Komárno stalo slobodným kráľovským mestom, ale o necelých dvadsať rokov zažilo živelnú katastrofu, zemetrasenie...” (Pisoň, 1984: 111).

Po viacerých zemetraseniach nastala regulácia výstavby viacpodlažných objektov a vertikálny nárast stavebného objemu v mestskej štruktúre stagnuje. Túto fázu vývoja mesta ukončil požiar v roku 1848. Až do konca Rakúsko-Uhorskej monarchie sa mesto (súmestie) vyvíjalo kontinuálne ako jeden celok. K jeho rozdeleniu došlo pri vzniku prvej Československej republiky. Následne dochádzalo ku konjunktúre mesta po veľkom požiari a vojnových udalostiach.

Po II. svetovej vojne dochádza k prehodnoteniu sídelnej štruktúry a v dôsledku potreby vybudovania efektívneho cestného tranzitného prepojenia cez Komárno spájajúceho Maďarskú republiku so severom Európy. Začína sa s vybudovaním novej časti malého mosta cez Dunaj a prerazením cestného ťahu na sever cez Hurbanovo a na západ do Bratislavy. (obr. 2) Asanácie spustili proces prehodnotenia oddelenej časti mesta od historického jadra. Po roku 1965 dochádza k intenzifikácii mesta a budovaniu socialistických panelových sídlisk. V tomto období boli realizované veľkoplošné asanácie historickej blokovej štruktúry. (Koncept územného plánu, 2016)

obr. 2 - Porovnanie historickej ortofotomapy z roku 1950 a 2017 (Zdroj: <http://mapy.tuzvo.sk/HOFM/>)

Mestská pamiatková zóna (MPZ) Komárno bola vyhlásená Krajským národným výborom v Bratislave, dňa 25.9.1990. (Zásady ochrany PZ Komárno, 2014: 6) Predmetom ochrany MPZ sa stalo zachované historické jadro so svojou pôdorysnou osnovou sídla a hmotovou skladbou zástavby. Pôdorysná štruktúra sídla sa vyznačuje trojicou vidlicovito usporiadaných ulíc, ktoré ústia na nám. Gen. Klapku (obr. 3), kde sa pôvodne nachádzala mestská brána. Historické jadro má z časti zachované pôvodnú stredovekú parceláciu, zástavba má radový charakter vytvárajúc bloky. Hmotovo-priestorová skladba je tvorená prevažne dvojpodlažnými meštianskymi domami so sedlovou strechou. V panoráme a siluete mesta sa objavujú výškové dominanty v podobe mestskej veže radnice a veží sakrálnych stavieb. V širšom kontexte mesta sa v hmotovo-priestorovej skladbe objavuje rozsiahly pevnostný systém. (Zásady ochrany PZ Komárno, 2014)

V druhej polovici 20. Storočia sa objavujú nové dominanty v siluete a panoráme mesta. Najcitelnejším zásahom do historického jadra je konštrukcia mostného nájazdu a cesty I/64, pri ktorom došlo k asanácii dvoch mestských blokov. Na tomto území vznikli mestské parky a nové solitérne objekty verejnej funkcie.

obr. 3 - Mestská radnica na nám. gen. Klapku. Zdroj: Foto autorky

1.2 Vízia rozvoja v strategických dokumentoch

1.2.1 Koncept územného plánu

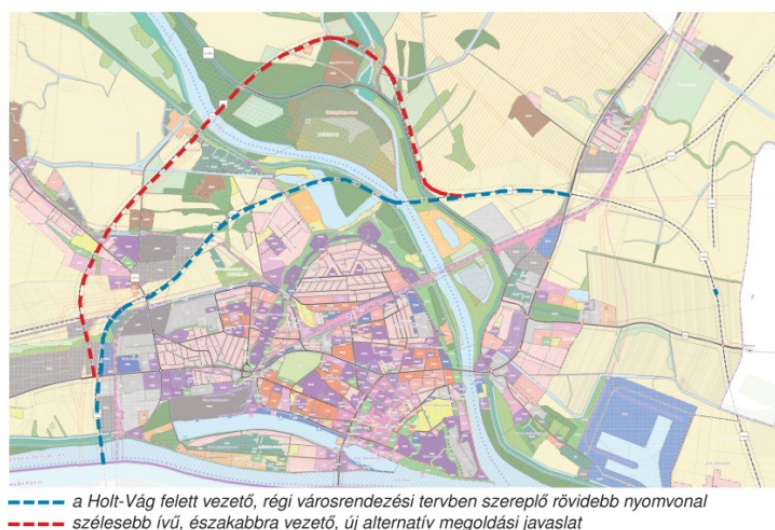
V súčasnej dobe prebieha proces schvaľovania nového územného plánu mesta Komárno, ktorý je spracovávaný aj ako spoločný koncept rozvoja súmestia Komárno-Komárom. Okrem iného je v tomto koncepte zahrnutý návrh nového cestného obchvatu mesta, pre zníženie intenzity tranzitnej dopravy. (obr. 4)

Územie MPZ je v tomto dokumente charakterizované ako:

„Ťažisko osídlenia mesta, ktoré je formované v okolí Námestí gen. Klapku s pešou preferenciou dopravy. ... Charakteristický spôsob zástavby je na území

pamiatkovej zóny zachovaný z viac ako 80 % a s výnimkou pásu pri komunikácii vedúcej cez Záhradnícku ulicu na hraničný priechod s Maďarskou republikou. ... V tomto priestore sú porušené historické komunikačné väzby ulíc. V lokalite Dunajské nábrežie chýba prirodzená väzba medzi mestom a vodným tokom, ktorý dotváral výraz mestskej štruktúry a panorámy mesta ako Dunajskej metropoly. ... V dôsledku zastavania parkov Dunajského nábrežia nákladným prístavom v medzivojnovom období došlo k ochudobneniu mesta o tento typický prírodný prvok a stáročnú väzbu mesta na Dunaji s Dunajom“ (Koncept územného plánu, 2016: 85, 86).

Koncept územného plánu počíta s revitalizáciou plochy MPZ a pre konkrétne riešenia alebo regulatívy odkazuje na Zásady ochrany PZ Komárno.

obr. 4 - Možnosti vedenia obchvatu mesta (Zdroj: http://www.komarno.sk/sk/pozvanka-na-verejne-odborne-forum_4396-n.html)

1.2.2 Zásady ochrany PZ

Zásady ochrany PZ Komárno definujú požiadavky pre ochranu a rozvoj MPZ (Zásady ochrany PZ Komárno, 2014: 52). Na základe slohovej analýzy kultúrno-historických hodnôt zóny, špecifikujú národné kultúrne pamiatky, objekty s pamiatkovou hodnotou, objekty dotvárajúce pamiatkové územie, objekty neutrálne a objekty nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia. (obr. 5) Tie navrhujú rekonštruovať alebo revitalizovať do takej podoby, aby v čo najväčšej miere potlačili ich negatívny dopad na vnútorný obraz PZ. Z urbanistického hľadiska navrhujú narušené mestské priestory rehabilitovať.

„Zástavbu na rezervných plochách obnoviť v pôdorysnom rozsahu na základe výsledkov archeologického výskumu, pri obnove objemového a architektonického riešenia je potrebné vychádzať z výsledkov archívnych výskumov, zo zachovaných historických plánov a dobových pohľadníc, povolené môžu byť iba úpravy navrhnuté v súlade s výsledkami týchto výskumov, stavebné úpravy rezervnej plochy R1 rieši rehabilitáciu celého asanovaného bloku, pričom pri určovaní výškových úrovní stavieb je nevyhnutné vychádzať zo susedných historických objektov, ako i výsledkov výskumov“ (Zásady ochrany PZ Komárno, 2014: 60).

Ďalej definujú len dve rezervné plochy a konkrétne požiadavky pri zástavbe týchto plôch, a to:

R 1 – priestor po asanovanom bloku Dunajského nábrežia a Klobučnickej ulice

Regulácia R1 stanovuje pôdorys a objem novostavieb, ktorý musí vychádzať z historickej zástavby parcel a objektu musia byť realizované do uličnej čiary. Architektonicky sa novotvar musí priblížiť princípu s dôrazom na vyzdvihnutie hodnoty autenticity.

R 2 – plocha zelene určená na rehabilitáciu

Okrem týchto stavebných regulatív, zásady ďalej presne špecifikujú požiadavky na riešenie verejného priestoru a jeho mobiliáru, prvkov uličného parteru a dlažieb. (Zásady ochrany PZ Komárno, 2014)

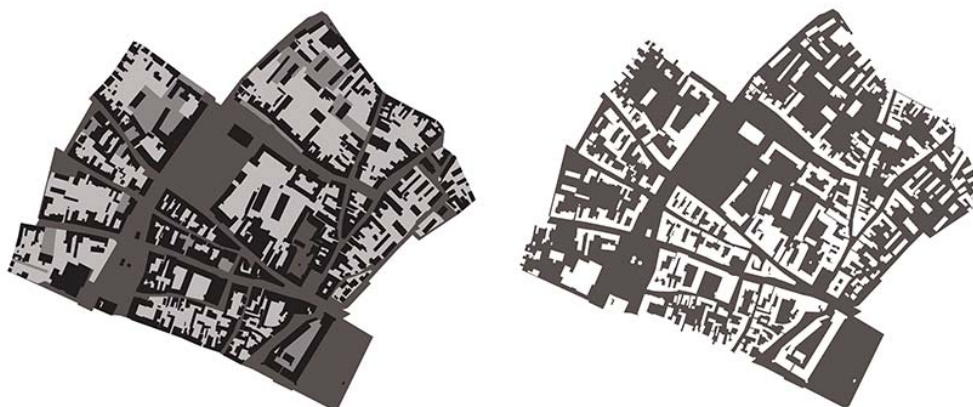
obr. 5 - Vľavo výkres slohovej analýzy MPZ a vpravo výkres zásad ochrany MPZ (Zdroj: <https://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-komarno>)

2 Definície verejného priestoru

Priestorovou štruktúrou mesta sa v teoretickej aj praktickej rovine zaoberajú viacerí autori, ktorí prehodnocujú spôsob vymedzenia mestských priestorov.

Staněková vo svojej štúdii rozvádza :

„Urbánný priestor teda možno zobrazit' ako negatív štruktúry objektov tvoriacich mesto, ktorý rovnako ako objekty disponuje vlastnosťami, ako je mierka a tvar. Zároveň je preň dôležitá vzájomná nadväznosť jednotlivých sub priestorov“ (Staněková, 2011:42). (obr. 6)

obr. 6 - Vľavo urbanistická štruktúra MPZ s rozdelením priestorov a vpravo nezastavaná plocha MPZ (Zdroj: autorky)

Alexy sa pozerá na priestor na základe jeho priestorovej štruktúry a hierarchie, ktorú člení nasledovne:

„a) dvor , nádvorie a vnútroblokový priestor; b) ulica - lineárny priestor; c) námestie - uzlový priestor; d) univerzálny priestor - integrácia a b c, e) špeciálny priestor“ (Alexy 1999: 35).

Čím schematizuje štruktúru na jej základné mestotvorné prvky.

„Klasifikácia urbanistických priestorov podľa Juliána Keppla a Lucie Benkovičovej rozlišuje z hľadiska prístupnosti priestory: • verejné, prístupné pre všetkých bez obmedzenia, • poloverejné, prístupné pre všetkých, ale vytvárajú určitú adresnosť pre istú skupinu užívateľov (napr. priechodný vnútroblok), • súkromné, fyzicky prístupné len pre určitú skupinu (vyhradené), • polosúkromné, v podstate vyhradený privátny priestor, ale bez fyzického ohraničenia od predošlých, pojem súkromný tu používame zámerne v zmysle „súkromie““ (Keppl et al., 2011; Kováč, 2015: 12).

Definícií a charakteristík toho, že ktorá časť urbanistickej štruktúry je verejným priestorom sa vedie v súčasnosti stále živá diskusia. Charakter definícií závisí od uhla pohľadu a účelu, pre ktoré boli vytvorené.

Jan Gehl používa termín “priestor medzi budovami” a zaoberá sa verejným priestorom najmä z pohľadu jeho užívateľov (chodcov). Merítko človeka je základným determinantom jeho teórie fungovania mesta.

„Potenciál mesta ako živého organizmu sa zvyšuje vtedy, keď je čím ďalej viac ľudí motivovaných k chôdzi, jazde na bicykli alebo k pobytu na mestskom priestore“ (Gehl, 2012: 6).

Tieto názory ďalej rozvíjajú alebo dopĺňajú ďalší autori.

„Pod pojmom verejný priestor z urbanistického hľadiska chápeme verejne prístupný priestor mesta bez časového obmedzenia a bez ohľadu na jeho vlastníctvo, či už ide o exteriér mesta alebo verejne prístupný interiér budov.“ (Melková et al., 2014: 4; Vitková, 2015: 23).

„ „Pojem „verejný priestor“ je chápaný ako vonkajšie, verejne prístupné priestranstvo, na ktorom sa realizujú rôzne činnosti (organizované aj neorganizované) rôznych skupín ľudí aj individuálnych občanov. Ide teda o záhrady a parčíky, zelené plochy, priestranstvá na sídliskách, menšie námestia, priestory okolo verejných budov a podobne“ uvádza sa v materiáloch nadácie Ekopolis. Zuzana Krykorková považuje tento pojem za medziodborový, „...ktorý sa vďaka svojmu charakteru dostáva do oblasti mnohých vedných disciplín... Verejné priestranstvá by mali byť chápané ako komplexný jav, do ktorého sa premietajú široké charakteristiky kultúrne a spoločenské ako aj úzke kategórie priestoru a charakteru miesta““ (Krykorková, 2008: 23; Kováč, 2015: 12).

„Podmienkou existencie verejného priestranstva nie je iba jeho verejná prístupnosť ani možnosť ho priestorovo definovať, ale jeho naplnenie účelom. Základnou vlastnosťou verejného priestranstva je, že sa mení spolu so spoločnosťou, ktorá ho utvára“ (Koucký et al. 2014: 387).

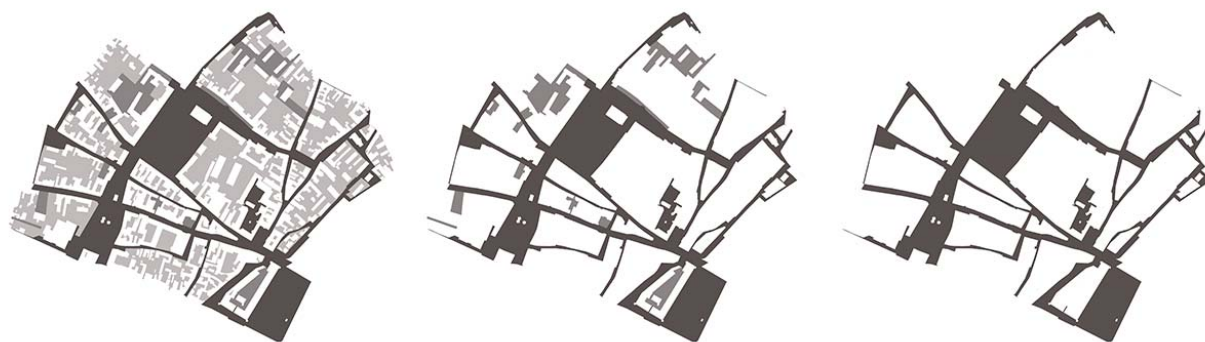
Verejný priestor je inverzným obrazom štruktúry mestskej zástavby, preferenciou jej urbánnej kvality. Cez verejné priestory je možné živé mesto zobrazovať, popisovať, iniciovať a v neposlednej rade hodnotiť.

3 Metodika

Slovenská legislatíva pojem “verejný priestor” nepozná. Pre účely tohto výskumu sme preto definovali verejný priestor mestskej pamiatkovej zóny Komárno na základe niekoľkých kritérií:

- Priestor musí byť verejne prístupný
- Verejný priestor je neobmedzene prístupný a nie je kontrolovaný prostredím
- Priestor musí mať funkčnú náplň, alebo sa v okolitej štruktúre musí nachádzať cieľová prevádzka, ktorej návštevník cez tento priestor prechádza

Postupne sme vyčlenili súkromný priestor, ktorý nie je verejnosti prístupný za žiadnych podmienok. Ďalej sme vyčlenili poloverejný priestor, ktorý je prístupný len v určitom časovom úseku, respektíve je jeho využívanie kontrolované a podmienené cieľovou návštevou (uzavreté areály múzeí, obchodné pasáže, školské areály a pod.). Ďalej boli vyčlenené priestory, ktoré nemajú funkčnú náplň a ani objekty v okolí neplnia verejnú funkciu, preto nie je dôvod sa v tomto priestore zdržiavať. Posledným kritériom bolo vyčlenenie priestorov, ktoré od vyhlásenia MPZ prešli rekonštrukciou alebo revitalizáciou a tým pádom sa jedná o vitálny verejný priestor, ktorý nie je predmetom nášho záujmu (napr. pešia zóna). (obr. 7) Súčasťou tohto funkčného verejného priestoru sú aj uzlové priestory (historické námestia a predpiačia budov)

obr. 7 - Definícia verejného priestoru MPZ. 1. Nezastavaný priestor, 2. Poloverejný a verejný priestor, 3. Neobmedzene prístupný priestor

3.1 12 Kvalitatívnych kritérií

Následne sme pomocou terénneho prieskumu všetky lokality prešli, vytvorili fotografickú dokumentáciu. Všetky typy mestskej urbanistickej štruktúry boli podrobené hodnoteniu na základe kvalitatívnych kritérií (Gehl, 2012: 239) rozdelených do troch základných skupín:

- Ochrana
- Pohodlie
- Radosť (obr. 8)

Ochrana	<p>OCHRANA PROTI DOPRAVĚ A NEHODÁM – POCIT BEZPEČÍ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ochrana chodců • Eliminování strachu z dopravy 	<p>OCHRANA PROTI KRIMINALITĚ A NÁSILÍ – POCIT JISTOTY</p> <ul style="list-style-type: none"> • Živá veřejná sféra • Oči na ulici • Překrývání denních a nočních funkcí • Dobré osvětlení 	<p>OCHRANA PROTI NEPŘÍJEMNÝM SMYSLOVÝM VJEMŮM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vítr • Déšť/sněh • Chlad/horko • Zplodiny • Prach, hluk, oslnění
Pohodlí	<p>MOŽNOST CHŮZE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prostor pro pěší • Žádné překážky • Dobré povrchy • Přístup pro všechny • Zajímavá průčelí 	<p>MOŽNOST STÁT/ZŮSTAT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Efekt hraniční linie/atraktivní zóny pro stání/setrvání • Opony pro stání 	<p>MOŽNOST SE POSADIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zóny k sezení • Využití výhod: výhled, slunce, lidé • Dobrá místa k sezení • Lavičky vhodné k odpočinku
	<p>MOŽNOST VIDĚT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Přiměřené pohledové vzdálenosti • Neomezené výhledy • Zajímavé pohledy • Osvětlení (za tmy) 	<p>MOŽNOST MLUVIT A POSLOUCHAT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nízká hladina hluku • Městský mobiliář, který poskytne „konverzační ostrůvky“ 	<p>MOŽNOST HRÁT SI A CVIČIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivace k tvořivosti, fyzické aktivitě, cvičení a hrám • Ve dne i v noci • V létě i v zimě
Radost	<p>MĚŘÍTKO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budovy a prostory navržené s ohledem na lidské měřítko 	<p>MOŽNOST UŽÍVAT DOBRÉHO POČASÍ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slunce/stín • Teplo/chlad • Vánek 	<p>POZITIVNÍ SMYSLOVÉ ZÁŽITKY</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobrý design a detaily • Kvalitní materiály • Krásné výhledy • Stromy, rostliny, voda

obr. 8 - 12. Kvalitatívnych kritérií (Zdroj: Gehl 2012: 239)

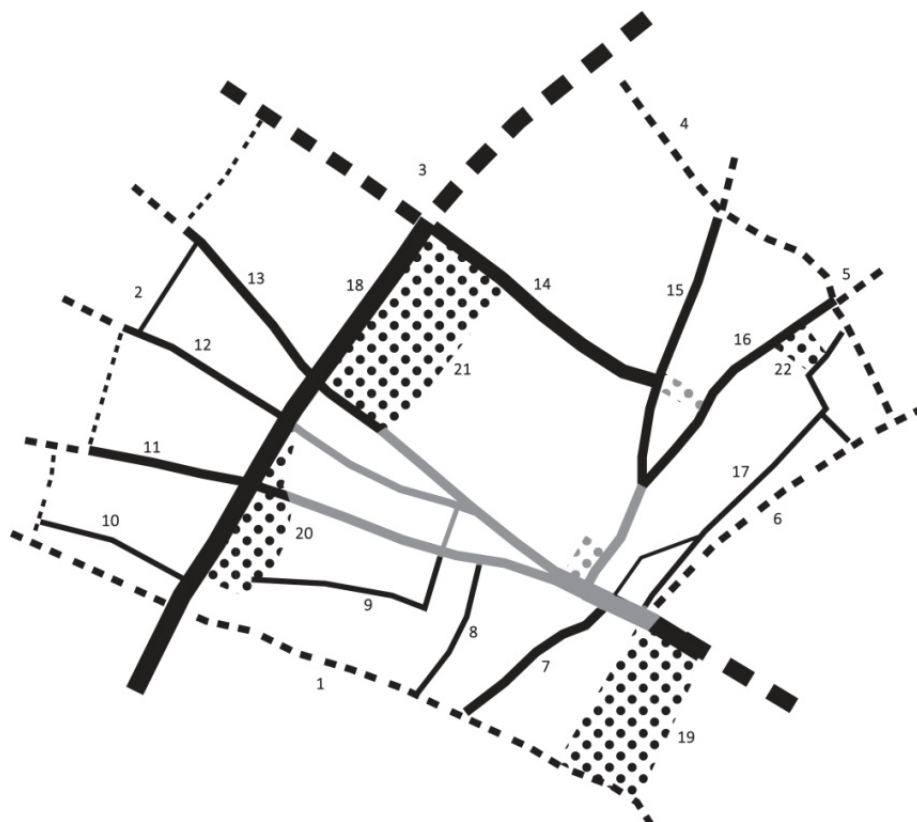
Zásadnou požiadavkou je predovšetkým ochrana proti nebezpečenstvu.

„Pokiaľ jediná z týchto hlavných úloh, týkajúcich sa ochrany zostane nesplnená, môže sa ukázať, že ostatné zaručené kvality strácajú význam. Aby sme mohli obdivovať a chváliť všetky príjemné stránky určitého miesta je potrebné primárne zaistiť správnu ľudskú mierku, možnosť vychutnať pozitívne stránky miestneho prostredia tiež sprostredkovať estetické zážitky a príjemné zmyslové vnemy“ (Gehl, 2012: 238).

3.2 Charakter verejného priestoru MPZ a jeho delenie

Priestory boli na základe ich mestskej priestorovej štruktúry rozdelené na uzlové a lineárne, následne boli lineárne priestory rozdelené do dvoch kategórií: vnútorné a hraničné.

- Uzlové priestory: námestia, parky, predpolia verejných budov
- Vnútorné lineárne priestory: ulice vo vnútri MPZ
- Vonkajšie lineárne priestory: ulice tvoriace hranicu medzi MPZ a okolitou nechránenou mestskou štruktúrou (obr. 9)

obr. 9 - Schéma hierarchie verejných priestorov MPZ. Plná - Vnútorné lineárne, čiarkovaná - hraničné lineárne, bodkovaná - uzlová štruktúra, šedou sú vyznačené priestory po obnove (Zdroj: autorky)

Postupne boli tieto výsledky zhodnotené a vybraté priestory, ktoré majú najväčší potenciál pre rozvoj. Predpokladáme, že priestory, ktoré budú vo výsledku najhoršie, majú najväčší potenciál regenerácie v mestskom prostredí. Nakoľko je v nich najväčšie množstvo nedostatkov a negatívnych vnemov, ktoré je možné vylepšovať a meniť.

Hraničné lineárne priestory tvoria špecifickú kategóriu, nakoľko sa tu často krát stretáva historická kompaktná forma zástavby s modernou rozvoľnenou, solitérnou zástavbou. Dochádza tu ku kontrastu medzi jednotlivými štruktúrami. Najvýraznejší kontrast je citelný na západnej a južnej hranici MPZ. Západná hranica MPZ je lemovaná sídliskovou zástavbou, kde dochádza k výraznej výškovej disproporcii. Kompaktná jednoposchodová zástavba lemujúca ulicu je na opačnej strane "zrkadlená" desaťposchodovými panelovými domami, ktoré sú od ulice odsadené a ich predpriestor zaplňajú parkovacie plochy a zostatkové plochy nízkej vegetácie. Južná hranica MPZ je v dotyku s priemyselnou zónou nákladného prístavu a jeho technickej infraštruktúry, ktorá oddeľuje mesto od Dunaja a tvorí tak nepreniknuteľnú bariéru.

Ku konfliktu tu dochádza v aj rovine legislatívnej - územnej ochrany MPZ, kde hranica vedie osou komunikácie, čím dochádza k rozdeleniu ochrany. Toto je pri východnej a južnej hranici MPZ pochopiteľné, kde z hľadiska pamiatkovej ochrany už nie sú splnené podmienky územnej ochrany a absentujú kultúrno-historické hodnoty. Paradoxne severná hranica je tvorená tiež osou komunikácie, napriek tomu, že obe strany vykazujú rovnaké urbanistické a architektonické znaky. Na základe toho by mala byť ulica, ako základná lineárna štruktúra mesta, posudzovaná ako celok. Východná hranica MPZ je v dotyku s bývalými nájomnými bytovými domami, vybudovanými v polovici 20. storočia pre potreby lodenice. Objekty vykazujú jedinečné tvaroslovie odkazujúce na tradíciu priemyslu v Komárne. (obr. 10)

obr. 10 - Fotografie zobrazujúce typické priestory MPZ. Horné dve fotografie zobrazujú hraničné priestory, vľavo kontrast a v pravo jednotný charakter chránenej a nechránenej zástavby. Vľavo dole je vnútorný lineárny priestor a vpravo dole novodobý park (Zdroj: foto autorky)

Vnútorne historické lineárne štruktúry tvoria ulice MPZ, kde je zachovaná historická sieť ulíc vidlicovitého typu, ktorá ústila k vstupným mestským bránam do historického jadra mesta. Hierarchicky najvýznamnejším priestorom je pešia zóna, kde je najvyššia koncentrácia atraktívnych mestotvorných funkcií. V súčasnej dobe prebieha obnova týchto priestorov pod metodikou Krajského pamiatkového úradu Nitra a príslušného stavebného úradu v Komárne. Samostatnou kategóriou uzlových priestorov sú parky nachádzajúce sa v MPZ. Jediná historicky významná zeleň sa nachádza v anglickom parku dôstojníckeho pavilónu. Ďalšou významnou plochou sú novodobé parky, ktoré vznikli na asanovaných blokoch historickej zástavby MPZ.

4 Výsledky kvalitatívneho hodnotenia verejných priestorov MPZ

Napriek pôvodnej hypotéze sa ukázalo, že potenciál priestorov nie je závislý na ich nedostatkoch, ale je oveľa dôležitejšia ich strategická poloha v rámci mestskej urbanistickej štruktúry. Výsledky kvalitatívneho hodnotenia sú zobrazené v tabuľke č 1.

		Ochrana			Pohodlie					Radosť			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Názov		Doprava a riadený, miera pocitu bezpečia	Kriminalita a násilie, pocit istoty	Neprijemné zmyslové vnemy (vietor, dážď, sneh, etc.)	Možnosť chôdze	Možnosť stať alebo zostať	Možnosť sa posadiť	Možnosť vidieť	Možnosť hovoriť a počúvať	Možnosť hrať sa a cvičiť	Merítko	Možnosť užívania dobrého počasia	Positívne zmyslové zážitky
Vonkajšie lineárne priestory	1 Dunajské Nábřeží	X	X	X	•	X	X	•	•	X	•	X	X
	2 Rybárska, Kúpeľná, Štúrova, Špitálska	•	•	X	•	X	X	X	•	X	X	X	X
	3 Senný trh, Pohraničná, Záhradnícka	X	•	X	•	X	X	•	X	X	X	X	X
	4 Námestie Kossutha	•	•	X	•	X	X	•	•	X	•	X	X
	5 K. Thaly, Zámoryho	•	•	X	X	X	X	X	X	X	•	X	•
	6 Vnútorňá Okružná	X	•	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Vnútorňé lineárne priestory	7 Pevnostný rad	•	•	X	•	X	X	•	•	X	•	X	•
	8 Dunajská	•	•	X	•	X	X	X	•	X	•	X	X
	9 Svätoondrejská	•	•	X	X	X	X	X	•	X	X	X	X
	10 Klobočnícka	•	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	11 Palatínova	•	•	X	•	•	X	•	•	X	•	X	•
	12 Eotvosa	•	•	X	•	X	X	X	•	X	•	X	X
	13 Biskupa Kiralya	•	•	X	•	X	X	•	•	X	•	X	•
	14 Pohraničná	X	•	X	•	•	X	•	•	X	X	X	X
	15 Jókaiho	•	•	X	X	X	X	•	•	X	•	X	•
16 Františkánov	•	•	X	•	•	X	•	•	X	•	X	X	
17 M. Čáka, Letná	•	•	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
18 I/64	X	•	•	•	•	X	•	•	X	•	X	X	
Uzlové priestory	19 Anglický park	•	•	X	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	20 Lehár Ferenc park	•	•	X	•	•	•	•	•	X	•	•	X
	21 Park M. R. Štefánika	•	•	X	•	•	•	•	•	X	•	•	•
	22 Priestor pri Františkánskom kostole	•	•	X	X	X	X	•	•	X	X	X	X

tab. 1 - Vyhodnotenie verejných priestorov podľa 12. kvalitatívnych kritérií, na základe terénneho prieskumu. • splnené kritérium X nesplnené kritérium (Zdroj: autorky)

4.1 Hraničné lineárne priestory

Hraničné lineárne priestory nenaplnili kvalitatívne kritériá najmä v bodoch 3 5 6 9 11 a 12. Vzhľadom na charakter priestoru nie je možné kategóriu pohodlia splniť. V úzkych

uliciach, zaplnených primárne dopravou či už statickou alebo dynamickou, nie je priestor pre umiestnenie aktivít, čo i len mobiliáru. Kategória radosti je nespĺnená najmä preto, že ide o nezrevitalizovaný priestor, detaily nie sú vyriešené, dlažba a povrchy sú neudržiavané. Ulice, až na výnimku pozitívnej ľudskej mierky, nepôsobia esteticky. Najpozitívnejším bodom bola ochrana pred kriminalitou, pocit istoty s výnimkou Dunajského nábrežia, ktoré je v dotyku s premyslenou zónou prístavu. Ďalším kladným bodom bola možnosť chôdze, čo vychádza z toho, že pešie ťahy sú elementárnou súčasťou dopravnej štruktúry MPZ.

4.2 Vnútorne lineárne priestory

Vnútorne lineárne priestory spĺňajú o niečo viacej kritérií. Začínajú sa tu objavovať možnosti zostať stáť a zostať sedieť, ako aj pozitívne zmyslové zážitky. Najproblematickejšie boli body 3 6 9 11. Rovnako ako u hraničných priestorov je to spôsobené najmä ich lineárnym charakterom. Vo vnútri MPZ boli okrem pocitu istoty a možnosti chôdze, pozitívne aj body: ochrana proti doprave a možnosť počúvať a hovoriť. Je možné zhodnotiť, že obidva tieto body sú následkom polohy vo vnútri MPZ, kde doprava je vo väčšej miere regulovaná (pešie zóny, jednosmerné komunikácie).

4.3 Uzlové priestory

Uzlové plochy sú najúspešnejšou skupinou verejných priestorov MPZ. Nechýba tu priestor pre pohodlie ani radosť. Najhoršie hodnotenými bodmi boli 3 a 9. Rovnako ako v ostatných priestoroch, aj tu absentovala možnosť ochrany pred nepríjemnými zmyslovými vnemami a možnosť hrať sa a cvičiť. Ostatné kritéria kvality boli pri uzlových priestoroch väčšinou hodnotené pozitívne, čo vychádza z ich elementárneho charakteru. Je tu možnosť aktívneho trávenia voľného času, keďže ani v jednom z hodnotených prípadov nie je dominantná doprava, práve naopak sú koncipované pre pohyb peších a cyklistov.

4.4 Celkové zhodnotenie

Výsledky ukázali, že najnegatívnejšie boli hodnotené body 3 a 9. Je to spôsobené najmä tým, že vo verejných priestoroch absentuje akákoľvek možnosť prístrešku, respektíve verejného interiéru (pasáž, obchodné centrum, atď.) Rovnako je tu vytvorené minimum aktivít či už pre deti alebo dospelých. Je to byť spôsobené tým, že sme situovaní v historickom jadre mesta, kde sú aktivity zamerané primárne na kultúrny a spoločenský život obyvateľov a návštevníkov mesta. Z hľadiska dimenzie je pri lineárnych priestoroch takáto absencia pochopiteľná. Dimenzie uzlov (parkov) majú dostatok priestoru pre umiestnenie aktivít či pavilónov, ba je ich prítomnosť priam žiaduca.

Verejné priestory, ktoré boli podrobené hodnoteniu sú z prevažnej miery pôvodnou historickou sieťou verejných priestorov. Výnimku tvorí cesta prvej triedy I/64, ktorá vznikla asanáciou historických blokov zástavby, pre potreby tranzitného prepojenia či na regionálnej alebo na národnej či medzinárodnej úrovni. V súčasnej dobe prebieha výstavba obchvatu mesta a zároveň bola zahájená výstavba nového mostu v okrajovej polohe mesta pri železničnom mostnom prepojení. Z toho dôvodu je žiaduca revitalizácia súčasného stavu dopravnej komunikácie, ktorá tým pádom stráca význam v tranzitnej doprave. Na základe uvedených skutočností mesto Komárno vo svojich strategických dokumentoch, a to v koncepte ÚP a v zásadách ochrany PZ Komárno počítajú s pretvorením tohto priestoru na mestskú triedu. Tento priestor v našom hodnotení dopadol nad očakávanie. Podmienky nespĺnil iba v bodoch 1 6 9 11 a 12. Najnegatívnejším bodom bolo ohrozenie dopravou, čo je spôsobené práve vysokou frekvenciou tranzitnej ako aj miestnej dopravy. Ako jediný z hodnotených priestorov ponúkal možnosť skryť sa pred nepriaznivým počasím a bol tu vytvorený priestor pre pohodlie a to možnosť stáť alebo zostať. Je to spôsobené najmä dimenziou priestoru, ktorá je oproti iným historickým uliciam oveľa širšia. Rovnako ju

lemujú objekty postavené v priebehu 20. Storočia, ktoré vytvárajú chránené ochodze pod vykonzolovanými prvkami architektúry.

obr. 11 - Fotografie súčasného stavu vybraného verejného priestoru (Zdroj: autorky)

4.5 Jazva mesta I/64

Aj napriek hodnoteniu na základe 12. kvalitatívnych kritérií, v ktorom dopadli najhoršie priestory tvoriace hranicu MPZ, je priestor I/64 na základe jeho polohy, vo vnútri PZ, a aj potreby jeho transformácie, kľúčovým pri zmene vnútorného obrazu mesta. V rámci tohto výskumu sa venujeme nielen samotnej cestnej komunikácii ale aj priestorom v jej bezprostrednej návaznosti, ktorými sú: park M.R. Štefánika, Tržničné námestie a park Ferenc Lehára, ktoré sú uzlovými priestormi v rámci MPZ, ale spoločne s priestorom dopravného koridoru I/64 vytvárajú jeden celok. K týmto priestorom pridružujeme aj rezervnú plochu č. 1 zo zásad ochrany PZ Komárno. (obr. 11)

obr. 12 - Analýzy vybraného verejného priestoru. Nahoře - funkčná analýza súčasného stavu nezastavaných plôch. Dole - funkčno-prevádzková analýza súčasného stavu parteru

Parky vznikli v priebehu 2. polovici 20. storočia na asanovaných plochách bývalej kompaktnej blokovej štruktúry mesta, čím sú považované za novodobé. Nahradili pôvodné mestské parky niekdajšie situované na nábreží Dunaja, ktoré boli asanované postupnou industrializáciou mesta.

Celý vybraný priestor môžeme v súčasnosti definovať ako bariéru medzi dvoma časťami historickej štruktúry mesta. Funkčne je členený na dopravné, pešie plochy s výraznou mierou statickej dopravy a parkové plochy s udržiavanou zeleňou, v ktorých však absentujú aktívne plochy. Parter budov je oproti ostatným častiam MPZ skromný, nachádzajú sa tu síce maloobchodné prevádzky ale prevažuje tu funkcia verejných inštitúcií (polícia, súd, ministerstvo sociálnych vecí práce a rodiny, atď.), ktoré zaberajú veľké plochy parteru na úkor menších a živších prevádzok, ktoré by mohli svoje aktivity prenášať aj do exteriérových plôch námestia a parkov. (obr. 12)

Rezervná plocha č. 1 je v *Zásadách ochrany* jednoznačne vymedzená na cez jestvujúci fungujúci objekt papierní, ktorý síce nerešpektuje pamiatkové hodnoty, ale jeho asanácia nie je v dohľadnej dobe reálna. Obchodovanie Klobúčnickej ulice je z hľadiska budúceho rozvoja PZ žiaduce avšak nie nevyhnutné, je dokonca otáznou či by bola jej priechodnosť možná kvôli bariére mostného nájazdu. Hmotové a výškové regulatívy nadväzujú na tradíciu radovej dvojpodlažnej zástavby, avšak pôvodné priemety stredovekej parcelácie a ich miera zastavania je v súčasných podmienkach nerealizovateľná.

Počas akademického roka 2017/18 prebieha ateliérová tvorba študentov, či už na stave urbanizmu a územného plánovania alebo na stave dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok FA, dotýkajúcich sa témy Komárna. Niektorí študenti vo svojich prácach riešia aj vybrané územie I/64 ako súčasť projektu na obnovu osi prepojenia historického centra a vlakovkej stanice. Zamierajú sa najmä na doplnenie chýbajúcich funkcií a obchodno-vybavenostného parteru ako aj na zmenu organizácie dopravy. Vo všetkých návrhoch sa objavuje integrácia cyklistickej dopravy a zúženie jazdných pruhov v dôsledku odklonenia tranzitnej dopravy na novovybudovaný mestský okruh. V návrhoch je kladený dôraz na prepojenie centra s ostatnými mestskými časťami ako aj posilnenie prepojenia medzi Komárnom a Komáromom

5 Diskusia

Téma verejných priestorov nie je neznáma, práve naopak. Problematike sa venuje široká odborná verejnosť ako aj rôzne občianske združenia a iné spoločenstvá. Komárno nie je jediným mestom s podobnými problematickými časťami v mestských pamiatkových zónach. Podobné zásahy prebehli prevažne v druhej polovici 20. Storočia plošne v rámci celého Slovenska, ktoré po sebe zanechali prázdne miesta a plnohodnotne nevyužitý priestor. Výsledky preukázali že, priestory po nekoncepčných a nekontextuálnych intervenciách, majú potenciál pre ďalší rozvoj s dôrazom na zlepšenie kvality verejných priestorov. Tieto územia v meste Komárno, sú už zahrnuté v strategických dokumentoch so stanovenými regulatívmi pre ich riešenie. Hlavným dôvodom záujmu zainteresovaných strán je eliminácia ich negatívneho dopadu na prostredie. Konkrétne vízie však nie sú presne špecifikované, v prípade cesty I/64 sa z pohľadu zásad ochrany uvažuje len s návrhom líniovej vegetácie pozdĺž komunikácie, čo je síce typickým mestským znakom ale neprináša komplexný názor na celkovú revitalizáciu. Regulatívy pre rezervné plochy sú konkrétne, opäť však chýba previazanosť na celkový systém obnovy. Je otázne či nie sú až prehnane špecifické, keďže sa nejedná o pamiatkovú rezerváciu, ktorá je predstaviteľom najhodnotnejšieho a najzachovanejšieho kultúrneho dedičstva našich miest.

6 Záver

„Dedičstvo modernistického prístupu, ako aj jeho zotrvačnosť sa však podpísali a stále sa podpisujú na ráze prevažnej časti priestorovej štruktúry miest. Tento fenomén je mimoriadne citeľný v podmienkach našich miest. Podiel voľnej priestorovo neorganizovanej urbanistickej štruktúry je v nich vysoký a stále narastá“ (VITKOVÁ, 2015).

Výnimkou nie sú ani historické jadrá miest, ktoré v druhej polovici 20. storočia prešli transformačnými zmenami. Tieto zásahy narušili doposiaľ kontinuálny vývoj miest na Slovensku, narušili ich kompaktnú štruktúru, do ktorej vstúpili solitérmi, často nekontextuálnymi exponovanými objektmi s prevažne verejnou funkciou. Tieto zásahy do výraznej miery ovplyvnili a stále ovplyvňujú svoje bezprostredné okolie, nevytvárajú jasne definovaný a ohraničený verejný priestor, ktorý je pre historické jadrá miest charakteristický.

Objasňovanie problematických častí mestských pamiatkových zón napomáha k začatiu procesu regenerácie historických jadier. Vyvolanie diskusie k danej téme napomôže k vysporiadaniu sa so zásahmi, ktoré prebehli v druhej polovici 20. storočia a poznačili vnútorný obraz našich miest.

Literatúra

- ALEXY, Tibor (1999). *Vývoj a premena urbanistických štruktúr*. Bratislava: STU.
- ČABLOVÁ, M., MACEKOVÁ, M., MLČÁK, L., NAWEATH, M., ŘÍMANOVÁ, M., SEDLÁK, R., ŠILBERSKÁ, P (2013). *Prostory, pruvodce tvorbou a obnovou verejných prostranství*. Brno: Partnerství, o.p.s. ISBN 978-80-904918-6-1
- GEHL, Jan (2012) *Město pro lidi*. Brno: Partnerství, o.p.s. ISBN 978-80-260-2080-6.
- KOMÁRNO (2016) *Územný plán mesta komárno, koncept riešenia*. Hlavný riešiteľ Ing. arch. Michal Chudík, PhD. Bratislava. cit. 29-07-2017 dostupné z : http://www.komarno.sk/uzemny-plan-mesta_365.html
- KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV (2007) *Rozhodnutie komisie o zozname lokalít európskeho významu v Panónskej biogeografickej oblasti*. Brusel: Úradný vestník Európskej únie. /7.10.2017/. Dostupnosť http://www.sopsr.sk/natura/dokumenty/legislativa/rozhodnutia_ek/panonsky.pdf

- KOVÁČ, Bohumil (2015). Architekt a verejný urbánny priestor. In: *ALFA*, ročník 20, číslo 1, s. 12-21. ISSN 1135-2679
- KPÚ NITRA (2014). *Zásady ochrany pamiatkovej zóny Komárno* [online]. Hlavný riešiteľ Mgr. Imrich Tóth. Nitra. [cit. 10. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/zasady-ochrany-pz-komarno>
- KUČA, K., KUČOVÁ, V. (2015). Metodika identifikácie a klasifikácie území s urbanistickými hodnotami. Praha: Národní památkový ústav. ISBN 978-80-7480-025-2
- PINČÍKOVÁ, L., JANOVSÁ, M. (2011). *Dunajský Limes na Slovensku – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji, Manažment plán 2011 – 2021, Danube Limes in Slovakia – Ancient Roman Monuments on the Middle Danube, Management Plan 2011 – 2021*. Bratislava: Pamiatkový úrad SR. ISBN 978-80-89175-50-5
- PISOŇ, Štefan (1984). Naše mestá. Bratislava: Mladé letá. 318 s. s. 108-112.
- PRAHA (2014) *Územní plán hlavního města Prahy*. Hlavný riešiteľ doc. Ing. arch. Roman Koucký. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. ISBN 978-80-87931-19-6
- STANĚKOVÁ, Kristína (2011). Verejný mestský priestor. Zdroje progresu v diskurzívnych náhľadoch. In: *ALFA*, ročník 16, číslo 2, s. 42. ISSN 1135-2679
- VÍTKOVÁ, Ľubica (2015). *Metódy hodnotenia verejných priestorov, analýza vybraných námestí Bratislavy*. In: *ALFA*, ročník 20, číslo 1, s. 22-33. ISSN 1135-2679

Informace o autorkách

Ing. arch. Andrea Lacková

Ing. arch. Lívia Šišláková

STU v Bratislava - Fakulta architektúry

andy.lackova@gmail.com, livia.sislakova@gmail.com